

LA INVESTIGACIÓ DE LA HISTÒRIA RELIGIOSA DE CATALUNYA ALS ARXIUS

Josep M. Marquès

El primer congrès sobre la història religiosa de Catalunya és expressió de l'interès creixent d'un grup de persones, segurament més ampli que els assistents pròpiament dits, per aquest camp de coneixement. Podem felicitar-nos de que s'estigui produint ací un contacte i intercanvi de descobriments i de suggeriments, que ha de contribuir a estendre encara més la valoració positiva de la història religiosa.

Que aquest congrès sigui el primer suposa també que fins ara no se n'havia celebrat cap; l'àmbit de recerca que ens ocupa no havia aglutinat anteriorment un esforç conjunt capaç de fer-lo sortir de la indefinició. En aquesta primera ponència del primer congrès, doncs, considero que, a més del tema específic que m'ha estat assenyalat, sobre els arxius i la investigació, m'és permès d'entrar en algunes consideracions més generals.

En efecte, el treball de recerca acomplert als arxius es justifica en la mesura en que, a través d'unes publicacions i d'una discussió, contribueix a difondre uns coneixements. Investigació i difusió són dues cares d'una mateixa moneda.

Una història marginal?

Sigui'm permès, doncs, d'interrogar-me, encara que superficialment, sobre l'estatut actual de la història religiosa a Catalunya. Els ambients a observar són sobretot tres; 1) el de la història universitària; 2) el de les publicacions de gran difusió, i 3) el del discurs intraeclesiàstic.

1) La història de l'Església ha estat definida per E. Ucelay da Cal com una especialització genuïnament marginal, en tant que existeix amb autors i lectors propis, i amb un peculiar sosteniment institucional¹. Amb llenguatge una mica pujat de to Ucelay arriba a afirmar que la majoria dels historiadors "progres" passen la seva vida sense assabentar-se del que hi ha entre les tapes de *Analecta Sacra Tarraconensia* o de *Hispania Sacra*.

El *Diccionari d'Història de Catalunya* publicat l'any passat² assigna al

1. ENRIC UCELAY DA CAL, *La historiografia dels anys 60 i 70: Marxisme, nacionalisme i mercat cultural català*, dins: *La Historiografia catalana*, (Quaderns del Cercle, 6), Girona 1990, 72.

2. *Diccionari d'Història de Catalunya*, dirigit per Jesús Mestre i Campi, Barcelona 1992. 2i.

camp de la religió un 2'1% del seu contingut, menys que el que concedeix a la numismàtica i la meitat del que atribueix al dret o a l'economia, que superen el 4%.

Es ben recent l'aparició del *Vocabulario básico de la Historia de la Iglesia*, de Manuel Teruel³. El prologuista, Carlos Martínez Shaw, incideix en el tòpic de la marginació: "La historia de la Iglesia ha sido durante siglos un espacio segregado de la investigación sobre el pasado que en buena parte ha quedado en manos de los propios eclesiásticos y en buena parte también al margen de los avances metodológicos operados en los restantes sectores historiográficos". Autor i prologuista del *Vocabulario* coincideixen a constatar el creixent interès que suscita en ambients acadèmics i universitaris la història religiosa. Teruel critica la història teològica que sol agradar als eclesiàstics, però aquests potser contestaran retreient-li que ell fa economia eclesiàstica, ja que dels cinquanta mots-clau que ha seleccionat, vint pertanyen a l'àmbit econòmic.

Que l'àmbit de recerca objecte d'aquest congrès surti de la marginació no depèn únicament dels seus conreadors. Investigació i divulgació s'han d'endegar convenientment. La formulació de vegades simplificada de la divulgació obliga l'investigador a examinar la correcció i matisació de textos aproximatiu i imprecisos. La investigació, que ha estat prou practicada, no ha trobat sovint canals per arribar als historiadors d'altres àmbits i als operadors culturals, com no sigui en temes d'història de l'art, que de vegades es desenvolupen prescindint dels continguts iconogràfics i la seva significació religiosa, i a propòsit de matèries com les relacions Església-política. En canvi, treballs com els que la majoria d'instituts religiosos emprenen per canonitzar el fundador o la fundadora, o bé per aclarir allò que hom sol anomenar el "carisma fundacional", acostumen a tenir una difusió molt restringida, cosa a la que contribueix el seu enfocament panegirista o ideològic. Però la marginació universitària de la història de l'Església és recent; Vicens Vives mateix no marginava, sinó que integrava. Les causes del fet, penso, estan en la ment de tothom, i el congrés veurà si cal explicitar-les.

2) Fins a la publicació del llibre d'Antoni Pladevall el 1989⁴ no existia una síntesi accessible per al públic en general sobre el passat religiós de Catalunya. *L'Aproximació a la història religiosa de la Catalunya contemporània*, de Josep

3. MANUEL TERUEL, *Vocabulario básico de la Historia de la Iglesia*, Barcelona 1993.

4. ANTONI PLADEVALL, *Història de l'Església a Catalunya*, Barcelona 1989. Com a iniciador i director de la col·lecció "Sant Feliu", dedicada a esglésies i santuaris del bisbat de Girona, que ha assolit quinze títols, i de la col·lecció "Francesc Eiximenis", que recull estudis sobre presència de l'Església en el món en el mateix àmbit, amb quatre títols, he pogut constatar que hom troba més facilitats per editar escrits d'interès local que no pas estudis d'abast general. Parlant en concret i per via d'exemple, és més fàcil d'obtenir finançament per a la història d'una parròquia que no pas per a un estudi de l'arquitectura religiosa de la diòcesi.

Massot, sortí en primera edició el 1973. Aquest 1993 ha aparegut el primer fascicle d'una sèrie de cinc que, si hagués estat comercialitzat degudament hauria arribat als quioscos, i podria haver donat a conèixer la història de l'Església al país a un cercle ampli de lectors. La disponibilitat d'informació sobre el tema destinada al públic en general és mínima i contribueix a marginar-lo.

3) Si passem a preguntar-nos per l'ús que l'Església de Catalunya fa de la seva memòria històrica, haurem de constatar que és limitat. S'ha organitzat cada any una commemoració adreçada al món clerical; el rector de Vallfogona, mossèn Cinto, el Mil·lenari. Molts instituts religiosos han impulsat la confecció de biografies dels seus fundadors. Certs grups, com Agermanament o la JOC, han fet escriure la seva història recent. No trobem, però, ni una impregnació d'història del país a la catequesi, a la predicació i al discurs cristià, ni anàlisis de la situació present que utilitzin el recurs al passat pròxim i la valoració dels factors que ens han conduït allà on ens trobem. A la Facultat de Teologia de Catalunya aquesta és una matèria opcional que s'ofereix en horaris ben incòmodes per als alumnes. Només una diòcesi disposa d'una obra decorosa sobre la pròpia història, i són comptades les parròquies que n'han fet escriure.

Per a expressar les meves propostes en termes positius, doncs, diré que cal pensar en els mitjans que poden ajudar a superar les marginacions que sofreix ací i ara la història religiosa. En l'àmbit acadèmic és obvi que la celebració d'aquest congrès hi contribueix; si publicacions que havien caigut en una certa hibernació, com *Analecta Sacra Tarraconensia* recuperen vitalitat, cal creure que fecundaran sense necessitat d'esforços especials el treball universitari, la labor de divulgació i el discurs interior de la comunitat cristiana.

Organitzar la informació

El treball històric necessita, al costat del coneixement de les fonts, la bibliografia.

Tanmateix la floració de publicacions d'interès per a l'estudi d'història religiosa ha estat abundant en els darrers quinze anys. Massa abundant per a la capacitat lectora de molts operadors culturals; la mateixa proliferació de llibres i articles la fa inabastable. Els centres de publicació s'han multiplicat, i sovint no és fàcil de trobar la biblioteca on tindran un estudi d'interès o la lli-

breria on es podria comprar.

De la producció referent al període que acaba l'any 1800 hom pot informar-se a les bibliografies que publica *Arxiu de Textos Catalans Antics*, on és costum d'assenyalar amb precisió sobre el contingut de cada publicació i sobre la documentació en la que es basa; gairebé totes les publicacions d'interès històric-eclesiàstic hi són ressenyades. Pel període posterior, aquesta informació es troba dispersa. El memorable treball bibliogràfic que duia a terme a «Analecta» mossèn Vives i Gatell no ha tingut continuadors.

Ni que sigui fàcil de caure en la utopia, cal demanar que es composin les eines d'accés a la informació; bibliografies periòdicament actualitzades, un diccionari d'història religiosa a Catalunya i, potser a més llarg termini, un manual d'extensió mitjana que exposi els coneixements adquirits, assenyali les qüestions pendents i indiqui les principals publicacions existents sobre cada tema concret⁵.

Pensar ara en una empresa editorial com la que muntà prop de la biblioteca Balmesiana el pare Casanovas per publicar textos i col·leccions documentals, sí seria utòpic, ara com ara, ben entès que utòpic no significa pas inconvenient o inadequat. Una col·lecció de «Sacra Cataloniae antiquitatis Monumenta» que recordés el projecte del P. Pasqual seria benvinguda.

La conservació dels documents

a) *Documents antics*. Les sèries de l'arxiu diocesà de Solsona s'inicien en època relativament recent, com és moderna la diòcesi que ara compleix totjust quatre-cents anys d'existència; altres arxius diocesans, en canvi, tenen sèries d'inici tardà o amb llacunes a causa d'haver perdut fons importants de documentació. El de Lleida fou víctima de la guerra de Successió⁶. Als d'Urgell, Tarragona i Tortosa s'hi observen llacunes, degudes a vicissituds del passat, que limiten les possibilitats d'investigació, per exemple, sobre les visites pastorals o els registres d'ordes. Pelque fa als arxius monàstics, Gaietà Barraquer va contar la dispersió de molts d'ells en ocasió del Trienni i de la Desamortització; ara com ara es pot creure que tot allò que es va salvar és de

5. Tal vegada, per no duplicar treballs, es podria pensar en elaborar un paral·lel dedicat al clergat secular i al poble cristià de *Catalònia religiosa. Atlas històric dels orígens als nostres dies*. A cura de JOAN BADA I GENIS SAMPER, Barcelona 1991, pel que fa a geografia eclesiàstica i bibliografia. Cal recordar ací l'exemplar bibliografia temàtica promoguda per JOSEP PERARNAU, *El Cisma d'Occident a Catalunya, les Illes i el País Valencià. Repertori bibliogràfic*, Barcelona 1979.

6. MAGDALENA CANELLAS, *Notas archivísticas sobre fondos documentales de la catedral de Lérida: «Jerónimo Zurita. Cuadernos de Historia» 39-40 (1981) 106-116*, narra vicissituds de la recuperació de l'arxiu catedralici el 1940.

domini públic.

b) *Documents recents*. En reconstruir Joan Crexell els fets entorn de la manifestació de capellans de 1966 a Barcelona⁷ es trobà que sobre un episodi tan ressonant no hi ha documentació, ni a l'arxiu del Bisbat, ni al de la Catedral. L'autor ho explica; al del bisbat, mossèn Jaume Tresserra va dir que no hi havia res sobre el tema. Al de la Catedral, mossèn Angel Fàbrega li va comunicar que no es podien consultar els papers de l'arquebisbe Modrego fins que no haguessin passat cinquanta anys del seu traspàs.

Aquestes explicacions no expliquen gaire res, i més aviat ajuden a posar-se preguntes. Què hi farien a la Catedral, i no al Diocesa, uns papers de govern de l'arquebisbe? Es raonable avui, quan el ritme de vida s'ha accelerat, un termini de cinquanta anys, no des de la confecció dels documents, sinó des de la mort del seu detentor? Deia la veritat el futur bisbe auxiliar Tresserra, quan manifestava que l'arxiu del bisbat no conservava còpia de les cartes que Modrego va escriure, o bé només deixava constància d'una desorganització tal que ha portat a deixar desaparèixer i a fer desaparèixer escrits que haurien d'haver romàs fins avui?

De documentació n'ha desaparegut, i jo mateix vaig ésser testimoni, quan era seminarista, de com el bisbe Cartaïà de Girona cremava sovint grans quantitats de cartes que havia rebut. Dubto molt que totes fossin d'afers de consciència. Em pregunto, doncs, si es conserva completa la correspondència rebuda pels bisbes catalans del segle XX.

Una autoritat subalterna d'un bisbat em va confessar que havia destruït els expedients de secularització d'una cinquantena de capellans. Els anys del postconcili poden haver estat fatals en aquest sentit, perquè els processos de confecció i de conservació d'escrits oficials varen sofrir aleshores les conseqüències del despreci d'allò que se'n deia el "juridicisme" de l'Església. I no sabem que a la província eclesiàstica Tarraconense existeixin normes comunes sobre el traspàs de documentació des d'els arxius administratius cap als arxius eclesiàstics històrics. Conec, en canvi, oficines episcopals que conserven gelosament materials de més de vuitanta anys i fins de cent, i que es neguen a traspassar-los a l'arxiu històric.

7. JOAN CREXELL, *La "Manifestació" de capellans de 1966*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992, 16.

Els arxius i els documents de recerca

Em proposo d'informar, principalment, sobre els arxius eclesiàstics del país. Fins fa uns deu anys, la confecció d'instruments de recerca d'aquests centres estava enormement endarrerida. Només tres disposaven d'una guia impresa per orientar els investigadors⁸.

Les perspectives han canviat després que el Servei d'Arxius de la Generalitat ha estimulat a través de subvencions i facilitats de publicació l'elaboració de guies i inventaris. Donaré compte de les disponibilitats actuals d'aquesta mena, d'acord amb informació recollida al Secretariat d'Arxivers Eclesiàstics de Catalunya. Cal advertir que els treballs mecanografiats o manuscrits que referiré estan en fase d'elaboració. La seva enumeració podria semblar prematura; crec que no ho és, perquè ja estan a disposició dels recercadors i perquè permeten de preveure a curt termini una floració d'inventaris impresos que augmentarà l'accessibilitat efectiva dels arxius.

Per ara la informació essencial ha estat publicada amb referència a l'àmbit de l'estat⁹. Tenim entès que hom prepara una publicació semblant actualitzada per l'àmbit català, i hom ens assenjala que ha d'aparèixer dins del 1984 una guia conjunta de caràcter esquemàtic dels arxius eclesiàstics de Catalunya. Si no s'indica expressament, els treballs que enumeraré són inèdits, i assenjal-lo si es troben en autoedició, mecanografiats (mec.) o manuscrits (ms.). Demano disculpes si alguna vegada no dono el títol exacte, ja que en ocasions he hagut de crear-ne de ficticis.

Barcelona, Catedral

Ha estat referida la guia general de FÀBREGA-BAUCELLS (1969). Encara és útil J. SANABRE, *El archivo de la Catedral de Barcelona*, Barcelona 1948.

"Insigne col·legi de beneficiats de St Sever" (inventari), 102 p., mec.

"Inventari de manuals notarials, (notaria capitular i notaries de la ciutat)", 201 p. mec.

Regests de pergamins: J. BAUCELLS I REIG, *El Baix Llobregat i la Pia*

8. J. SANABRE, *El Archivo diocesano de Barcelona*, Barcelona 1947; A. FÀBREGA- J. BAUCELLS, *Catàleg de l'Arxiu Capitular de la S. E. Catedral Basílica de Barcelona. 1.- Índex general de les sèries documentals*, Barcelona 1969; J. M. MARQUÈS, *Guia de l'Arxiu Diocesà de Girona*, Girona 1982. M'auguro que, en les edicions de guies-inventaris d'arxius, es recensionin els treballs duts a terme per arxivers dels s. XVII-XVIII, com el que F. Tarafa dugué a terme al diocesà de Barcelona, i que encara avui són d'utilització necessària.

9. *Guía de los archivos y las bibliotecas de la Iglesia en España. I. Archivos*, León 1985. Deixem constància de l'existència d'una *Guia dels Arxius eclesiàstics de Catalunya- València- Balears*, publicada el 1978 pel Secretariat d'Arxivers Eclesiàstics de Catalunya en edició no venal, difícilment trobable.

Almoina de la Seu de Barcelona. Catàleg del fons en pergami de l'Arxiu Capitular de Barcelona. Barcelona, 1984 (Catàlegs-Inventaris d'Arxius Eclesiàstics de Catalunya, 2); Id., *El Maresme i la Pia Almoina de la Seu de Barcelona*, Barcelona 1987 (Catàlegs ..., 3); Id., *El Garraf i la Pia Almoina de la Seu de Barcelona*, Barcelona 1990 (Catàlegs ..., 5).

Inventaris temàtics: José OLIVERAS CAMINAL, *Cartas reales, s. XII-XV. Catálogo*, Barcelona 1946; Josep BAUCCELLS I REIG, *El fons "Cisma d'Occident" de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona. Catàleg de còdexs i pergamins*, Barcelona 1985 (Institut d'Estudis Catalans. Memòries de la Secció Històrico- Arqueològica, XXXIV); Id., "Documentos franciscanos del Archivo Capitular de Barcelona", dins *Archivo Iberoamericano* 40 (1980), 339-381; 42 (1982), 157-186.

Catàleg de protocols: Lluïsa CASES I LOSCOS, *Catàleg dels protocols notariais de Barcelona. 2. Altres Arxius*, Barcelona 1990 (Fundació Noguera, Inventaris d'Arxius Notariais de Catalunya, 11).

Barcelona, Arxidiocesà

"Inventari de registres d'ordenacions, confirmacions i visites pastorals", 19 p. mec.

J. M. MARTÍ BONET, L. NIQUI I PUIGVERT, F. MIQUEL I MASCORT [JAU-ME CODINA I VILA], *Processos de l'Arxiu Diocesà de Barcelona*, Barcelona 1984 (Col·lecció de Catàlegs-Inventaris d'Arxius Eclesiàstics de Catalunya, 1).

J. M. MARTÍ BONET, "Archivos consulares de los Estados Pontificios y del Reino de Nápoles y Sicilia custodiados en el Archivo Diocesano de Barcelona (a. 1764-1873)", dins *Anthologica Annua* (Roma) 33 (1986), pp 365-458.

J. M. MARTÍ BONET, "Privilegios papales del Archivo Diocesano de Barcelona, 1144-1196", dins *Anthologica Annua* 26-27 (1979- 1980), 779-820.

Barcelona, Caputxins

"L'arxiu Provincial dels Caputxins de Catalunya", 18 p., mec.

Barcelona, Carmelites

"Arxiu dels Carmelites descalços de Catalunya i Balears", 61 p., mec.¹⁰

10. Hom es referirà a G. BELTRAN, *Fuentes Históricas de la Provincia OCD de San José (Cataluña y Baleares)*, Roma 1986, (Monumenta Historica Carmeli Teresiani. Series Provinciarum, I), i a id., *Hacia una catalogación general de los carmelitas descalzos de la congregación de España, Portugal y América (1562- 1875): «Monte Carmelo»* 97 (1989) 519-550, per a altres informacions arxivístiques sobre l'orde. No és, en canvi, un estudi arxivístic JILL R. WEBSTER, *The Barcelona Carmelite Archives before 1348: «Analecta Sacra Tarraconensia»* 65 (1992) 141-210, sinó que consisteix en la publicació de 20 escriptures de tema carmelità, datades del període 1293-1346.

Barcelona, Escola Pia

“Arxiu de l'Escola Pia”, 106 p. mec.

Barcelona, Franciscans

“Pergamins” (esquema sobre la procedència de 1.662 peces), 9 p., mec.

“Llibres, incunables” (inventari), 12 p., mec.

“Manuscrits” (inventari), 31 p.

Girona, Catedral

“Inventari de registres d'actes capitulars”, 4 p., mec.

“Inventari de registres d'Obra de la seu”, 5 p. mec.

“Inventari de la Sagristia Major i mitjana”, 22 p. mec.

“Inventari de les pabordies de Gener, Maig i Juny”, 55 p. mec.

Girona, Diocesa

Josep M. MARQUÈS, “Guia-inventari de l'Arxiu Diocesà de Girona”, 122 p., autoedició.

Transcripcions i edicions de textos: Josep M. MARQUÈS, *El cartoral de Santa Maria de Roses (segles X-XIII)*, Barcelona 1986 (Institut d'Estudis Catalans. Memòries de la secció Històrico-Arqueològica, XXXVII). Id., *Cartoral del bisbe de Girona, dit de Carlemany*, Barcelona 1993, 2 vols. (Fundació Noguera. Col·lecció Cartularis, 1). Id., “Cartoral de Rúbriques Vermelles”, 489 p., mec.

Inventaris de pergamins: J. M. MARQUÈS, *Pergamins de la Mitra (881-1687). Arxiu Diocesà de Girona*, Girona 1984 (Col·lecció de Monografies de l'Institut d'Estudis Gironins, 10). Id., “Documents de Santa Maria de Lladó anteriors al s. XIV, conservats a l'Arxiu Diocesà de Girona”, dins *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, Figueres 1989, p 273-291; Id., “Pergamins de Santa Maria de Besalú. Arxiu Diocesà de Girona”, dins *Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i comarca. Annals 1990-1991*, p 239-310; Id., “Pergamins de Sant Feliu de Girona anteriors al 1300”, 58 p., mec.; Id., “Pergamins de Sant Feliu de Cadins. I. S. XII-XIII”, 37 p. mec.; Id., “Pergamins de la Pia Almoïna”, 1.058 pp format Din A- 3, mec., regests de 8.118 pergamins.

Inventaris de processos; Josep M: MARQUÈS, “Processos anteriors al s. XVI de l'Arxiu Diocesà de Girona”, 40 + 117 p i 38 p d'índexs, mec., anàlisi de 951 peces; Id., “Arxiu Diocesà deGirona. Processos s. XVI-XVIII”, inventari de 8.344 processos, amb 234 p. d'índexs, mec., inventari de 8.344 processos.

Josep TREMOLEDA, "Dispenses Matrimonials", 1501-1850, ca. 200 p Din-A-3, ca. 5.000 processos de dispensa, en procès de numeració.

Repertoris de la sèrie de Lletres: J. M. MARQUÈS, "Registres de Lletres (1294-1331)", anàlisi exhaustiu de Lletres 1-5, 286 pp i p 287-434 d'índexs, mec.; Id., "Lletres 1334-1362", 364 pp i p 365-460 d'índexs, mec., anàlisi selectiu; Id., "Lletres 1362- 1420", 322 pp i p 323-395 d'índexs, mec., anàlisi selectiu; Id., "Lletres de la Cúria Eclesiàstica de Girona, 1420-1620", 138 p i 29 d'índexs, mec., anàlisi selectiu; Id., "Arxiu Diocesà de Girona. Registres de Lletres 1586-1819", XII+455 pp i p 456-536 d'índexs, en autoedició, anàlisi selectiu.

Repertoris de la sèrie "Notularum": Josep M. MARQUÈS, "Notularum I (Notularum 1-6 (1294-1328 i protocol de Pere Capmany (1313-1367)", 331 pp i p 332-412 d'índexs, mec., repertori exhaustiu; Id., "Notularum II (1329-1392)", 432 pp i p 433-529 d'índexs, mec., repertori selectiu; Id., Notularum III (1404- 1802)", 311 pp i p 312-379, repertori selectiu; Id., "Notularum IV (1802-1947)", 91 p. mec., repertori exhaustiu.

Repertoris de Manuals: Josep M. MARQUÈS, "Manuals 0-9 (1271- 1365)", 140 pp autoedició, repertori selectiu; Id., "Manuals 10- 50 (1365-1486)", 224 pp autoedició, repertori selectiu.

Repertoris de fundacions: Josep M. MARQUÈS, "Dotalies de beneficis a la diòcesi de Girona", 216 p i 84 d'índexs, mec.; Id., "Dotalies [de fundacions] de la Seu (ADG, D 2-3)", 62 p i 18 d'índexs, mec., regest de 309 fundacions; Id., "Fundacions de Causes Pies", 178 pp i 84 d'índexs, mec., regest de 1.599 fundacions.

Lleida, Diocesa

"Guia de l'Arxiu Diocesà de Lleida", 6 p. mec.

Manresa, Seu

"Arxiu de la seu de Manresa. Inventari parcial", 50 p., mec.

"Arxiu notarial" (inventari), 13 p. mec.

Montserrat, Abadia

"Sant Benet de Bages" (inventari), 7 p. mec.

"Congregació Claustral Tarraconense i Cesaraugustana" (inventari), 20 p. mec.

"Pergamins" (inventari), 3 p. mec.

Poblet, Abadia

“Arxiu de Poblet. I. Còdexs, llibres litúrgics i manuscrits”, 11 p. mec.

Josep A. TORNE i CUBELLS, “Guia breu i catàleg dels pergamins de l’arxiu del monestir de Poblet”, Poblet 1993, 385 p. en autoedició.

Sant Cugat del Vallès, Col·legi SJ

“Guia de la col·lecció Pastells de la secció “Filipines”, 6 p. mec.

“Arxiu Històric de la Companyia de Jesús, Catalunya. Guia”, 38p. mec.

“Arxiu del Palau Requesens. Catàleg sumari”, 79 p. mec.

“Pergamins” (inventari de 100 unitats, 991-1242), 15 p. mec.

Seu d’Urgell, Capitular

B. MARQUÈS, “Catàleg dels protocols de l’Arxiu Capitular d’Urgell (Segles XIII-XIV)”, dins *Urgellia* VII (1984-1985), 381- 439; “Catàleg ... (Segles XIV-XV)”, dins *Urgellia* VIII (1986- 1987), 303-307.

“Protocols. Addenda mecanografiada”, 69 p.

“Correspondència, actes capitulars, cartorals i llibres, capbreus”, 18 p. mec.

“Protocols de la Seu d’Urgell”, 12 p. mec.

“Manuscrits” (catàleg), 13 p. mec.

Edicions de textos: Cebrià BARAUT, “Els documents [...] de l’Arxiu Capitular de la Seu d’Urgell”, dins *Urgellia* 1979-1989, amb diversos títols i diverses paginacions. Edició de 1.508 documents. Cal lamentar que els índexs generals, publicats a *Urgellia* 9 (1988-1989) 403-570, no hagin estat unificats, sinó que es donen per separat els índexs corresponents a cada volum de la revista. En el volum 10 d’*Urgellia*, que ha d’aparèixer gairebé simultàniament a la celebració del congrés de Solsona, el P. Baraut hi publica els documents dels anys 1150-1190.

Seu d’Urgell, Diocesà

“Inventari de l’Arxiu Diocesà d’Urgell. Registre de cúria, 1332-1853”, 13 p. mec.

“Pla parroquial, processos de visita, informe de l’estat parroquial, ordes, adjudicació de beneficis” (inventari), 17 p. mec.

“Concursos eclesiàstics, estadística del clergat, dispenses matrimonials, duplicats de partides sacramentals, esmenes de partides, ordes religiosos”, 19 p. mec.

Processos varis de la cúria judicial i inventari de pergamins, 14 p. mec.

Solsona

“Arxiu capitular” (inventari), 32 p. mec.

“Monestir de la Portella” (inventari) 4 p. mec.

“Fons Anglesola”, 32 p. mec.

“Arxiu parroquial de Granyena”, 15 p. mec.

“Fons de parròquies” (inventari), ca 80 p. mec.

“Fons blibliogràfic”, 9 p. mec.

“Guia de la classificació del fons notarial de l'Arxiu Diocesà de Solsona”, 6 p. mec.

“Inventari de llibres parroquials”, 28 p. mec.

“Cardona, Inventari del fons documental de la col·legiata de Sant Vicenç de Cardona (conservat a Cardona i a Solsona)”, 48 p. mec.

El fons de protocols ha estat publicat per Ramon Planes¹¹ en una publicació que abasta llibres d'altres arxius. Els pergamins de la parròquia de Madrona anteriors al 1100 han estat regestats per Mercè Argemí; per ara, són inèdits.

Tots els documents anteriors a l'any 1000 han estat donats a conèixer per Antoni Bach¹². Altres col·leccions de documents han estat publicades¹³.

Tarragona, Catedral

“Actes capitulars” (inventari), 5 p. mec.

“Llibres del Tauler” (cobraments i pagaments), 24 p. mec.

“Carteria” (correspondència enviada i rebuda, inventari), 7 p. mec.

“Llibres de fàbrica, sagristia i obreria”, 4 p. mec.

Tarragona, Arxidiocesà

“Inventari de cartes” [1858-1861], 14 p. mec.

“Edictes, circulars, manifestos i Reals Decrets”. 1. [1762- 1835], 30 p. II [1794-1834], 43 p. mec.

“Catàleg de la col·lecció de goigs de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona”, 24 p. mec.

“Inventari de Miscel·lània” [Impresos, s. XIX-XX], 28 p. mec.

“Inventari de les Confraries de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona”

11. *Catàleg dels Protocols Notarials dels Arxius de Solsona*, Barcelona, Fundació Noguera, 1985.

12. A. BACH, *El Solsonès en el segle X*, dins: *Miscel·lània de l'Institut de batxillerat Francesc Ribalta*, Solsona 1990, 13-41.

13. ANTONI LLORENS, *El cartoral segon de l'arxiu de Santa Maria de Solsona i el castell de Gerb. ·l·lerda·* (1973) 297-304. A. BACH, *Col·lecció diplomàtica del monestir de Santa Maria de Solsona: El Penedès i altres llocs del comtat de Barcelona (Segles X-XV)*, Barcelona 1987; JOSEP M. PONS I GURI, *El cartoral de Santa Maria de Roca-rossa*, Barcelona, Fundació Noguera, 1984.

(inventari de llibres de confraries del fons d'arxius parroquials, disposat per ordre alfabètic de parròquies de procedència), 36 p. mec.

“Patrimoni de la Mitra” (inventari), 12 p. mec.

“Arxiu Roca i Cornet” (inventari), 20 p. mec.

“Armaris de la Província eclesiàstica” (inventari), 25 p. mec.

“Arxiu de Ramon Salas, arquitecte” (inventari), 47 p. mec.

“Arxiu familiar Foxà” (inventari) ca 100 p. mec.

Inventaris editats: Salvador RAMON - Manuel M. FUENTES, *Inventari dels protocols notariais de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona*, Barcelona 1987 (Catàlegs-inventaris d'Arxius Eclesiàstics de Catalunya, 4); Salvador RAMON, *Inventari dels llibres sacramentals de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona*, (Catàlegs-inventaris d'Arxius Eclesiàstics de Catalunya, 6); Salvador RAMON, *Processos de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona. Volum I*, Barcelona 1990 (Catàlegs ..., 7).

Tortosa, Catedral

“Códices e impresos” (inventari), 13 p. ms.

“Cartularios” (inventari) 1 p. ms.

“Libros sacramentales” (inventari) 44 p. ms.

“Varios” (correspondència rebuda i altre, inventari), 33 p. ms.

“Actas capitulares, posesiones, prebendas, distribuciones, subtesorería” (inventari), 30 p., ms.

“Causas beneficiales”(inventari), 70 p. ms.

Tortosa, Diocèsà

“Inventario general”, 39 p. ms.

Vic, Capitular

Ramon ORDEIG, “Inventari-catàleg general”, 1986-1989, ca. 125 p. mec. L'inventari comprèn els armaris 1-46. Manca catalogar els armaris 47-48, el fons de beneficiats i els llibres de comptes i de secretaria.

Edicions de textos: Eduard JUNYENT I SUBIRA, *Diplomatari de la Catedral de Vic. Segles IX-X*, Vic 1984-1987. Edició de 651 pergamins.

Regests: [Ramon ORDEIG-Manuel ROVIRA], *Registro de los documentos en pergamino del archivo capitular de Vic, s. XI-XII*, 2 vv, 141 i 158 pp.

Vic, Diocesa

Inventaris: Inventari dels volums de les notaries eclesiàstica i civil, amb nom de notari, contingut i dades extremes, ca. 100 pp.

Repertoris: Miquel S. GROS, *Arxiu episcopal de Vic. Inventari de les Visites Pastorals*, 1982. I. Index dels volums 1200A-1218B, 168 pp. II. Index dels volums 1218C-1249D, paginat 169-352. L'anàlisi topogràfic dels registres és acompanyat de dos volums d'índex per parròquies, 399 p.

Edicions de textos: F. de ROCAFIGUERA, "Documents del monestir de l'Estany existents a l'Arxiu Episcopal de Vic (1106-1498), dins *Studia Vicensia* 1 (1989) 127-136 (regist de 28 pergamins).

Arxius parroquials

La recollida d'arxius parroquials als diocesans i la seva catalogació ha progressat més o menys segons els bisbats. A Tarragona fou on s'inicià el moviment i on s'ha dut a terme totalment. A Urgell són recollits tots menys els d'Andorra, Balaguer, la Seu i Vall d'Aran. A Vic es troben al Diocesa els de 150 parròquies, que representen un 80% del total. En tots tres casos es disposa d'inventaris dels volums. A Girona

Pel que fa a publicacions, desconeixem que n'existeixi en alguna diòcesi alguna global.

La primera catalogació apareguda, la de Girona, prescindí dels materials que, segons els recopiladors, no tenien interès demogràfic¹⁴. A Tarragona també s'han partit salomònicament els inventaris d'arxius parroquials; hom ha dedicat un volum als llibres sacramentals i un altre als protocols notariaus que els rectors duïen, sense prestar prou atenció, pensem, a la unitat arxivística d'un i altre tipus de llibre amb els de confraries que s'han catalogat apart i els d'obra i administracions. A Barcelona hom inventaria els materials, però els publica per comarques¹⁵; també a la Garrotxa hom ha presentat un inventari

14. JOAN BUSQUETS, JOAQUIM NADAL, *Les possibilitats de la demografia històrica a les comarques gironines: inventari dels arxius parroquials de la diòcesi*, Girona 1975.

15. JORDI VIDAL I PLA, *Els arxius parroquials del Penedès i Garraf*, dins: *1er seminari d'Estudis d'Història Local i Comarcal*. L'estat de la qüestió al Penedès i Garraf. Actes, 12-13-14 de març de 1987, Vilafranca del Penedès, Arxiu Històric Comarcal, 1987, 121-136; J. M. MARTI BONET I ALTRES, *Els arxius històrics parroquials del Baix Llobregat en els segles XV, XVIII i XIX i en l'any 1980*, dins: *XXV Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos*. El Prat, 25-26 octubre 1980. Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat i Amics del Prat, El Prat de Llobregat 1985, 9-151; J. M. MARTI BONET, *Documentació parroquial del Vallès Occidental*, dins: *XXXII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos*. Rubí, 18-19 octubre 1986. Rubí, Fundació Museu-Biblioteca de Rubí i Centre d'Estudis Rubinencs, 1989, 61-98.

d'arxius parroquials d'abast comarcal¹⁶.

L'arxiu vaticà i altres arxius

Una important obra de recollida de documents referents a Catalunya procedents de l'Arxiu Vaticà ha estat propiciada per mossèn Bonet i Baltà; els materials es troben al Seminari d'Història Eclesiàstica de la Biblioteca Episcopal de Barcelona. Cal expressar ací el desig de que continui el treball de confecció de repertoris de documents vaticans amb referència a Catalunya, i lamentar que fins ara no s'hagi coordinat prou aquesta tasca.

En les edicions de documents procedents dels Registres Vaticans promogudes per l'Instituto Español de Historia Eclesiástica situat prop de l'església de Montserrat de Roma es troben defectes d'indexació notables; un d'ells, per exemple, porta en els índexs "Arrahona", ignorant la referència a Sabadell¹⁷. No és aquest el cas de l'índex que composà Manuel Milián, del fons "Instrumenta miscellanea", d'interès medieval.

Com era d'esperar, l'arxiu vaticà que ha atret més l'interès dels recercadors catalans, ha estat el de la Nunciatura de Madrid, traslladat parcialment allí. Roman, en efecte, a Madrid, l'arxiu de l'Abreviaturia del nunci, farcit de concessions com dispenses i llicències d'oratoris privats, interessants per constatar l'extensió de certs fenòmens de relaxació de costums durant el s. XVII i de l'aplicació del dret canònic contrària als interessos dels bisbes durant el s. XVIII.

Josep M. Marquès va elaborar un repertori de la documentació dels s. XVII-XVIII de l'arxiu de la nunciatura¹⁸. Pel s. XIX, Franco Diaz de Cerio ha

16. ANTONI MAYANS, *Els arxius parroquials, municipals i notariais de la Garrotxa. Una aproximació*, Olot 1987. Alguns inventaris d'arxius parroquials: P. ROVIRA, G. GONZALVO, *L'Arxiu Parroquial de Tàrraga*: «Urtx. Revista cultural de l'Urgell» II (1990) 91-98; *Guia de l'Arxiu de Santa Maria de Mataró*: «Fulls del Museu-Arxiu de Santa Maria de Mataró» (1982) 43-48; FRANCESC FORN, *Guia-Inventari de l'Arxiu Parroquial d'Arenys de Munt*, Arenys de Munt 1992. Andorra ha iniciat una catalogació exhaustiva dels arxius parroquials: *Arxiu parroquial de la Massana* (Monografies dels Arxius Nacionals d'Andorra, 1), Andorra 1993, 331 pp. Evidentment, una parròquia andorrana és quelcom més que una entitat religiosa.

17. Em refereixo a la col·lecció *Monumenta Hispaniae Vaticana*, publicada per la Iglesia Nacional Española de Roma, que ha editat fins ara tots els textos de registres pontificis referents a l'àmbit espanyol fins al 1254. Per a una informació més general, J. TRENCHS, *España y el Archivo Vaticano; una aproximación a la labor realizada por los españoles en el Archivo durante este último siglo*, dins: *L'Archivio Segreto Vaticano e le ricerche storiche*, Roma 1983, 91-120.

18. JOSEP M. MARQUÈS, *Indices del archivo de la nunciatura de Madrid. I. 1664-1754*: «Anthologica Annuu» 22-23 (1975-1976) 691-853; *Indices... II. Vols. 103-228*, Roma 1985.

publicat un inventari de les cartes de bisbes que conté, on utilitza solucions discutibles, i alguna, clarament inoportuna¹⁹. Pel segle XX, Ramon Corts ha iniciat un inventari-catàleg exhaustiu²⁰.

Dins de l'Arxiu Vaticà, l'arxiu de la Secretaria d'Estat guarda molt material d'interès. Mossèn Sanabre va extractar les lletres de bisbes catalans que s'hi guarden; jo mateix he recollit un període de les "Lettere di Particolari". És sensible que els papers de la Congregació d'Afers Extraordinaris siguin de difícil consulta, però almenys és accessible l'inventari publicat per Cárceles Ortí.

L'arxiu vaticà de la Congregació del Concili conté els Informes de visites "ad limina". Josep M. Marquès va cridar l'atenció sobre aquesta font el 1974²¹; Batllori hi ha insistit²². Transcrits per Ramir Viola, aquests importants informes esperen el treball d'anotació i introducció (i potser fins i tot traducció, ja que són redactats en llatí) que en faria profitosa l'edició. Són documents peculiars, poc explícits fins a principis del s. XVIII; posteriorment el seu interès creix, tot i que sempre és necessari de confrontar allò que el bisbe diu a Roma amb allò que altres fonts poden posar de manifest sobre els seus projectes i la mesura en què els arribà a dur a terme. En tot cas, els informes "ad limina" són una pauta a tenir en compte per escriure la història dels bisbats des d'inicis del s. XVII. Dins mateix del fons de la Congregació del Concili hi ha materials d'interès a la sèrie Positiones (Sessiones) i als Processos consistorials, que inclouen no sols informacions sobre els futurs bisbes, sinó també sobre els abats de les abadies importants.

Els sacerdots acudiren a Roma en sol·licitud de beneficis a la Dataria i dispenses vàries, que han de cercar-se a la Secretaria de Breus; els religiosos i seglars hi demanaren indulgències, relíquies i dispenses matrimonials. Tot això pot ser objecte d'investigació.

Em limito a fer al·lusió als arxius de Simancas (seccions Estado i Patronato

19. FRANCO DIAZ DE CERIO, *Regesto de la correspondencia de los obispos de España en el siglo XIX con los nuncios, según el fondo de la nunciatura de Madrid en el Archivo Vaticano, 1791-1903*, Città del Vaticano 1984, 3vv, que recensionava gairebé 26.000 documents. Es discutible que, en comptes d'agrupar les cartes pel bisbat al que fan referència, agrupi totes les cartes d'un bisbe a la darrera diòcesi que va ocupar durant la seva carrera. I és contraproduent que ometi d'esmentar els documents que acompanyen eventualment les cartes, que poden ser més importants que aquestes.

20. RAMON CORTS I BLAY, *Regest de la documentació del s. XX sobre Catalunya i la Santa Seu conservada a l'Arxiu Secret Vaticà, I. Fons de la nunciatura de Madrid (1899-1921)*, Barcelona, Facultat de Teologia de Catalunya, 1992, (Studia Textus, Subsidia, V).

21. JOSEP M. MARQUES, *Relationes ad Limina de la provincia eclesiàstica Tarraconense en el Archivo Vaticano: «Analecta Sacra Tarraconensia» 47 (1974) 209-217.*

22. MIQUEL BATLLORI, *Temes i problemes de la història religiosa de Catalunya*, dins: *Primer Congrés d'Història moderna de Catalunya*, II, Barcelona 1984, 372.

Real) i Histórico Nacional de Madrid (Consejo de Inquisición, Consejo de Aragón, Clero-Jesuitas), normalment ben servits d'instruments de recerca, i al de la Corona d'Aragó, d'oncal extreure encara molta informació sobre l'època medieval i moderna de la nostra història eclesiàstica i religiosa. F. Miquel va recensionar els fons de la secció "Consejo Supremo de Aragón"; la secció "Batllia General" guarda molta informació inexplorada sobre economia eclesiàstica²³.

Publicació d'instruments de recerca

Per a una proposta d'avaluació del treball fet fins ara, podem distingir entre els nivells de descripció.

En el primer nivell, el dels inventaris i catàlegs, l'edició resta deficitària. Un inventari general (Vallbona), un de llibres parroquials (Tarragona), dos de processos (Barcelona, diocesà, Tarragona, arxidiocesà), i quatre de protocols notariais (Barcelona, capitular, Tarragona, Solsona, Urgell). En efecte, processos i protocols no són els materials específics dels arxius eclesiàstics. Existeixen, però, en manuscrit els materials per a posar en mans dels investigadors molt aviat els catàlegs- inventaris de tots els arxius eclesiàstics, i ens hem d'augurar que es doni a la seva edició la prioritat que mereixen.

En el segon nivell, el dels repertoris i índexs, les publicacions han de començar. La nostra pràctica d'arxiver ens ha convençut de que aquests instruments tenen un gran interès per als recercadors.

Pel que fa al tercer nivell, el de l'edició de textos i regests, en vam donar una panoràmica amb Jesús Alturo a ATCA²⁴ que s'hauria d'actualitzar. Dins de les edicions de la Fundació Noguera hom acaba d'obrir una col·lecció de cartularis on poden trobar lloc els que resten per publicar. Els arxius de la Seu d'Urgell compten amb l'anuari "Urgellia" i les publicacions de la sèrie monogràfica annexa per publicar documents i estudis; es tracta d'una activitat editorial ben consolidada. No ho és tant "Studia Vicensia", de la que ha aparegut un volum i a la que augurem continuïtat al servei dels arxius vigatans.

La col·lecció "Catàlegs-Inventaris d'Arxius Eclesiàstics de Catalunya" ha editat fins ara vuit volums, dels quals sis reflecteixen la documentació de dos

23. S'hi podrien afegir molts altres centres, com el Ministeri d'Afers Exteriors de Madrid, on es conserven els papers de l'ambaixada prop del Vaticà, catalogats per Serrano i altres, i la Real Academia de la Historia, també de Madrid, amb la important Colección Salazar, inventariada per B. Cuartero.

24. JESÚS ALTURO, JOSEP M. MARQUÈS, *La publicació de col·leccions documentals: «Arxiu de Textos Catalans Antics»* 5 (1986) 305-324.

arxius. Invitem els responsables de la sèrie, el dia que deixin de ser anònims, a ampliar el nombre d'arxius representats a la seva sèrie i a precisar les prioritats de publicació; la tipologia dels documents escollits és, per ara, dispersa.

Direccions d'investigació

No és el cas d'interferir ací en propostes que es faran en el context d'altres ponències i comunicacions. Sembla que és oportú, però, de destacar l'interès d'algunes menes de treball que dimanen molt immediatament del que portem dit.

Per a l'època contemporània remetem a un model francès que conté multitud de suggeriments aplicables a períodes cronològics anteriors²⁵. Per l'època moderna Miquel Batllori ha presentat propostes molt estimulants²⁶. Els temps medievals semblen disposar de mètodes i temes de recerca més consolidats.

Els grups organitzats, religiosos o no, presenten qüestions semblants de vida col·lectiva. Mereixen estudi els sistemes de designació dels caps i d'adopció de decisions.

Com és sabut, els episcopologis han constituït els primers assaigs d'història diocesana, de manera semblant a la tradicional articulació de les històries de monestirs al llarg dels seus abadiologis. Les aportacions antigues, sintetitzades per Villanueva i l'"Espanya Sagrada", han estat precisades en estudis biogràfics de detall. Com han governat els bisbes, però, és encara una incògnita. Els poders i les mateixes persones dels vicaris generals són poc coneguts, i menys els d'altres possibles auxiliars de govern dels bisbes, com els oficials i notaris.

Hom ha cridat l'atenció sobre les sèries de visita pastoral²⁷. N'han estat publicats textos²⁸. Realment, la visita pastoral es complementa amb el funcio-

25. J. M. MAYEUR (Dir.), *L'histoire religieuse de la France, 19e-20e siècle. Problèmes et méthodes*, París 1975.

26. MIQUEL BATLLORI, *Temes i problemes de la història religiosa de Catalunya*, dins: *Primer Congrés d'Història moderna de Catalunya*, II, Barcelona 1984, 371-379, reproduït dins: *Anthropos. Revista de Documentación Científica de la Cultura. Suplementos. Antologías temáticas*, 23 (1990) 6-12.

27. J. TRENCHS - M. M. CARCEL, *Les visites pastorals, metodologia d'estudi*: «Quaderns de Sueca» VI (1984), 9-30; CH. GUILLÉRE, *Mélanges de la Casa de Velázquez* (Madrid) 19 (1983), 125-167.

28. I. ALEU, «La concepció de la visita pastoral del bisbe Andreu Bertran a la diòcesi de Girona (1420-1423) en el context reformista de l'Església occidental al segle XV», dins: *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 29 (1987) 143-160; J. M. MARTI BONET, *Processos de l'Arxíu Diocesà de Barcelona*, op. cit., 9-160.

nament ordinari de la cúria, d'on la necessitat d'estudiar la interacció entre el govern estàtic curial i la inspecció itinerant del bisbe o dels seus visitadors. Les sèries de visita pastoral són més riques als bisbats de Barcelona, Girona i Vic que no pas als altres.

Què es sap de la clerecia? Caldrà començar per estudis de demografia clerical; nombre de clergues en les distintes èpoques, ordenacions, procedència de les vocacions, relació entre la clerecia parroquial i aquella que tenia altres activitats; els beneficiats, i més modernament, professors i consiliaris. A partir dels registres d'ordes poden obtenir-se les primeres dades; els registres de col·lació de beneficis poden informar sobre la carrera de les persones i les seves dedicacions. El de les comunitats de preveres seculars és gairebé un tema verge.

Dels ordes religiosos s'han d'investigar els processos de difusió, les formes de fundació de cases, prestant atenció a la iniciativa interior o exterior a l'institut, la procedència de les vocacions (a través dels registres de professions i actes d'exploració de voluntat per a les religioses) i els processos de formació de les minories governants; elecció de superiors i de consells.

Les institucions es troben relacionades entre sí. Els bisbats tenen damunt seu la Santa Seu; Catalunya, a més, ha recorregut a Roma amb freqüència superior a altres indrets, i de vegades s'ha destacat el "romanisme" dels catalans. Seria interessant de veure com els nostres cristians hi han acudit en peregrinatge al llarg dels temps, han demanat allí relíquies, absolucions a la Penitenciaría, dispenses matrimonials o llicències d'oratori privat, i més modernament, títols nobiliaris. Roma també ha recorregut a Catalunya. En època medieval i fins al concordat de 1753 conferí beneficis catalans a funcionaris curials; en quina mesura? Després n'ha rebut aportacions econòmiques; són avaluables només les de l'emprèstit pontifici de 1862?

Les relacions interdiocesanes haurien de veure's, a casa nostra, en el context dels concilis provincials, una història que està per fer. Les publicacions de textos són antigües; caldrà emprendre una nova edició dels concilis Tarraconenses, ja que la que tenim a disposició té més de cent anys.

L'historiador alemany Vincke ens va oferir uns documents seleccionats sobre les relacions de l'Església amb els poders civils durant els segles XIV i XV²⁹. Després, retrobem el tema a l'Arxiu Vidal i Barraquer, pel període 1931-1936. En l'entremig, no tot es redueix al nomenament de bisbes; els eclesiàstics catalans, per exemple, es resistiren a la introducció del catastre del s. XVIII. Sense oblidar les actuacions mancomunades de capítols i municipis per

29. J. VINCKE, *Documenta selecta mutuas civitatis Arago-cathalaunicae et Ecclesiae relationes illustrantia*, Barcelona 1936.

a l'assistència pública.

La relació dels capítols catedralicis amb els bisbes i les diòcesis ha tingut els seus avatars. Més enllà d'episodis de picabaralles, interessa descobrir quina fou la capacitat que tingueren aquestes corporacions d'influir sobre decisions episcopals, d'entorpir propòsits de govern, de protegir persones i de fournir a les cúries diocesanes vicaris generals i altres titulars de càrrecs.

Col·legiates i monestirs, en canvi, tenien més possibilitats de resistència que no pas d'influència cap a l'exterior. Els seus dignataris, es mantenien en les prebendes o bé acostumaven a fer carrera a través de permutes i ascensos?

Tres àmbits d'interès es presenten dins del tema de la vida religiosa; la pràctica religiosa de la gent comú, l'acció organitzada de grups, confraries i moviments, la religió dita popular.

Tenim enqüestes, més o menys extenses i en tot cas una mica envellides, de pràctica religiosa recent. Quan i on començà la davallada de les observances cristianes? Les vocacions sacerdotals i religioses, per exemple, havien decaïgut el 1936, però hi ha raons per creure que la devallada era anterior a la Segona República; a principis de segle algunes congregacions religioses comencen a nodrir-se de vocacions navarreses. Quina fou la influència de l'anticlericalisme primerenc, del s. XIX? Es permès de sostenir la unanimitat religiosa total i sense fisures durant les èpoques medieval i moderna?

S'han compostat estudis sobre el catecisme a les diòcesis; no tant sobre la predicació popular i sobre les missions. N'hi ha un renovellament al s. XVIII, molt més ample que no fou la influència del bisbe barceloní Armanyà.

De les confraries medievals n'hi ha notícia sovint en històries locals. De les modernes, les del Roser, la Minerva, la Puríssima Sang, els Dolors, hom en té la impressió de que existiren una mica arreu; constituïren la corretja de transmissió entre els religiosos (dominics, servites) i el poble cristià. No haurien de comptabilitzar-se? El s. XIX veié nèixer l'Apostolat de l'Oració, confraries de la Sagrada Família i del Cor de Maria. Com a instruments d'enquadrament de la gent fervorosa, són els precedents de les organitzacions apostòliques del s. XX.

El poble cristià concreta en els sants el seu model de vida i el seu desig de protecció celeste. S'ha de constatar, però, que dels seus llocs de culte, els santuaris, només aquells que són dedicats a la Mare de Déu, gaudeixen d'estudis i publicacions. Innumerables llicències de peregrinar a d'altres santuaris, decrets d'erecció de confraries i de fundació de beneficis, i sobretot un

cens d'altars laterals de les parròquies, a elaborar a partir de les actes de visita pastoral, contrastats amb l'ús onomàstic, han de fer veure quins foren els sants realment més venerats en cada època.

Prioritats d'edició

Quan s'hagin imprès els catàlegs-inventaris dels arxius eclesiàstics del país (sense oblidar els catàlegs de manuscrits i d'edicions antigues i rares) i els índexs de fons d'altres arxius d'interès per a la història religiosa, restarà molta feina a fer. Hem suggerit l'interès que tindrien textos com els informes "ad Limina" i els concilis provincials; en l'àmbit legislatiu caldria afegir-hi els sínodes diocesans i els reglaments i constitucions de col·legiades, confraries, congregacions religioses i altres grups.

Ordeig ha donat, dins la "Revista Catalana de Teologia" els actes de consagració d'esglésies, que poden ser considerats en certa manera documents fundacionals. La recollida d'altres documents fundacionals, com són de beneficis, hospitals, almoines causes pies i fundacions permanents, creiem que és prioritària, en vista a estimular i facilitar l'estudi d'aquestes institucions.

Finalment hem de suggerir l'interès de la prosopografia; la posada en índex de totes les persones que han estat membres d'un col·lectiu (monges d'un convent, clergues d'una església o d'una congregació religiosa), amb les dades essencials de la seva biografia, com són el lloc i data de naixement i data de la mort, és una feina monòtona per qui la fa, però agraïda per qui se n'ha de servir.

Una ponència es redacta com a document-base de discussió. Aquesta ha estat pensada com una invitació al debat dels congressistes i, més enllà, dels lectors.